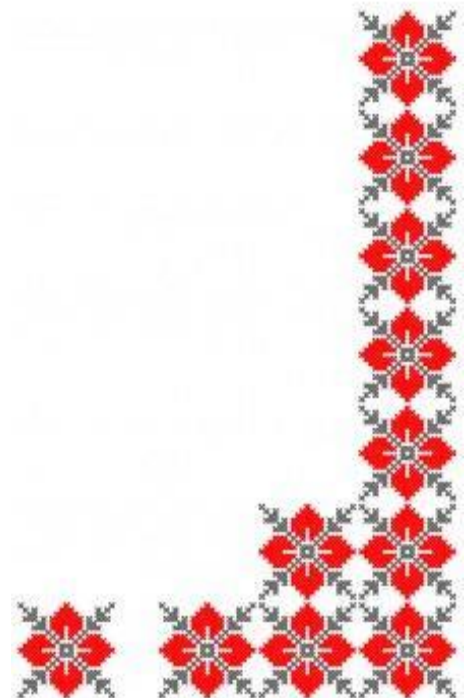
 **Комунальний заклад освіти
«Середня загальноосвітня школа № 101»
Дніпровської міської ради**

**КАРТОТЕКА
експонатів
етнографічного музею
КЗО «СЗШ №101» ДМР**

СКРИНЯ

Скриня з давна була важливим елементом в оформленні традиційного українського житла. Такий елемент меблів виконував функції місця для зберігання одягу, рушників, хусток та інших побутових речей, інколи використовувалася як спальне місце, чи навіть стіл. А ще скриня була невід'ємним складником дівочого приданого, в якому придане з рештою і зберігалось.

Скрині завжди продавали на базарах чи ярмарках й на них завжди був попит, адже як казали в народі: «Без скрині пагано зовсім, бо ж все в скрині лежить».

Основним матеріалом для виготовлення скринь служили дерев'яні дошки з листяних порід дерева, найчастіше використовували дубові, кленові або липові. За конструкцією скриня нагадувала великий прямокутний ящик з кришкою (кришка скрині могла бути або рівною або злегка випуклою) яка обов'язково замикалася на ключ. Доволі часто скрині виготовляли таких форм та розмірів, які дозволяли використовувати її як ліжко або стіл.

Щодо кольору, то скрині найчастіше фарбували червоною фарбою різних відтінків. Однак, в деяких місцевостях, наприклад, на Сумщині існувала практика більш складного та цікавого оздоблення скринь декоративним розписом. Такі скрині називали «мальованими».

КОЛИСКА

Колиска - диво з глибини століть, створене з любов'ю для найсолодших снів немовляти.

І сто років, і багато століть назад сиділа мати біля дитячого ліжечка і співала пісню-оберіг своєму хлопцеві дитині.

У багатовіковій історії дитячих колисок укладений колосальний пласт народної культури і вірувань.

Хистка, виготовлена з міцного дерева, могла прослужити 200 років.

Вибрався матеріал для майбутньої хиткі відповідально: це не повинна була бути осика. Вважалося, що це дерево привертає нечисту силу, дитина в такій колисці помре. Застосовували очерет, лубок, соснову дранку і кору липи.

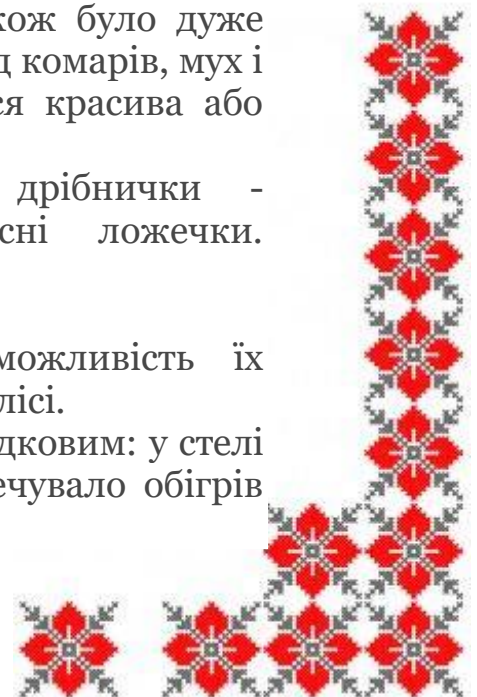
Матері готували полог на колиску, що також було дуже важливим моментом: полог захищав не тільки від комарів, мух і світла, але і від злих сил. Тканина підбиралася красива або вишивалися вручну і обшивалась мереживами.

До колисці кріпилися різні яскраві дрібнички - різнокольорові лоскуточки тканини, розписні ложечки. Всередину поміщали маленькі іконки та хрести.

Тільки в польоті зростає людина!

Головним достоїнством колисок була можливість їх підвішування не тільки в будинку, але і в полі і в лісі.

Підвішування колиски до стелі було не випадковим: у стелі накопичувалося саме тепле повітря, що забезпечувало обігрів малюкові.

ПРЯДКА

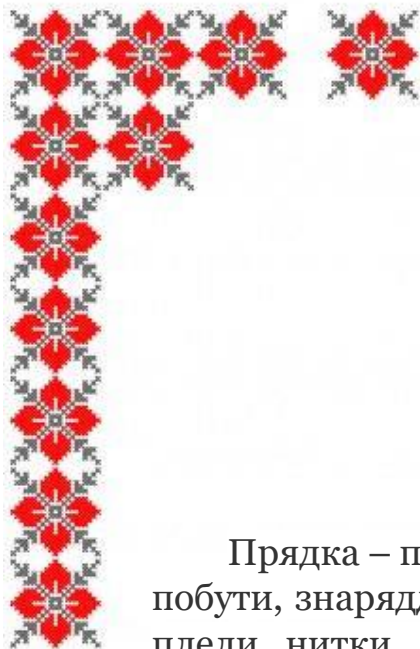
Прядка – предмет народного побути, знаряддя праці на якому плели нитки. Вона складалась з гребня, кужівки, кужеля. Ще була присідка, на ній сиділа прялка. Були суцільні ручні прядки, які робили з кореня і стовбура берези або сосни. Були і розбірні моделі.

Прядка була цінним подарунком: батьк дарував її дочці, наречений - нареченій, чоловік – дружині.

Прядка, як і інші знаряддя праці, була наділена чітким сакральним значенням. Вона й досі відома в народі, як символ життя і часу. Вертіння прядки поруджує магічну силу, створює коло.

Прядка не тільки найпростіша машина для ручного прядіння, а й чудовий витвір мистецтва.

Прядка в основному складається з точених деталей, і її добротність і краса перш за все залежить від майстерності токаря. Для виготовлення токарних деталей використовують добре висушину деревину берези.

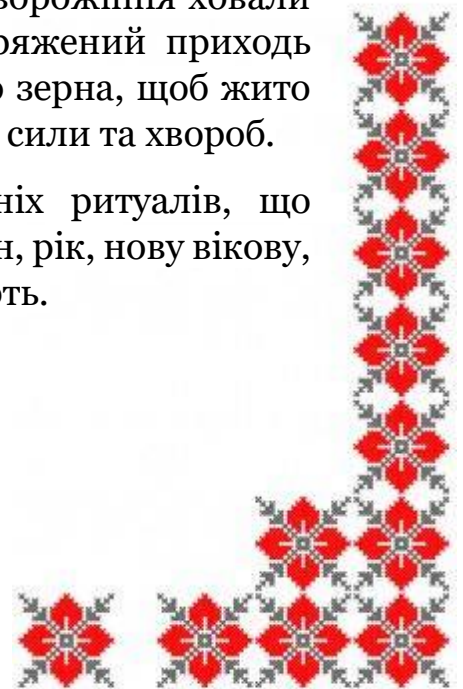
ГРЕБІНЬ

Гребінь - частина ручної прядки, високий дерев'яний стояк із зубцями.

Гребінь розглядався як символ жіночої долі: новонародженій дівчині на ньому перерізали пуповину, щоб з неї вийшла добра прядильниця й вишивальниця. Дівчата під час ворожіння ховали гребінь під подушку зі словами: «Суджений, ряжений приходь голову чесати». Під час засівок гребінь клали до зерна, щоб жито було густим. Ще він був оберегом проти нечистої сили та хвороб.

Гребінь був предметом – символом давніх ритуалів, що входили до складу обрядів переходу у новий сезон, рік, нову вікову, шлюбну, соціальну групу, врешті, у життя і смерть.

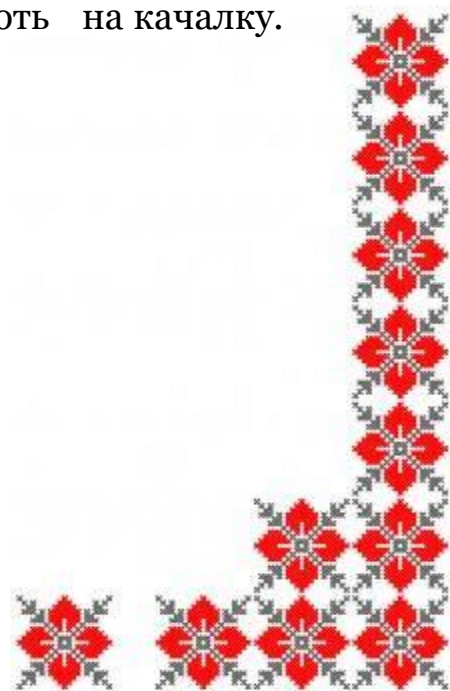

РУБЕЛЬ

Рубель - старовинний прилад для прасування білизни — вузька дерев'яна дошка з ручкою і поперечними зарубками для качання білизни, яку попередньо намотують на качалку. Старовинний аналог праски.

КОРОМИСЛО

Коромисло відноситься до хатнього начиння українців в давнину. Це дугоподібна дерев'яна палиця з гачками на кінцях. За допомогою коромисла можна носити два відра як на одному плечі, так і на двох плечах, тримаючи коромисло позаду від шиї. В останньому випадку носіння зручніше, оскільки вага розподіляється на плечі рівномірно.

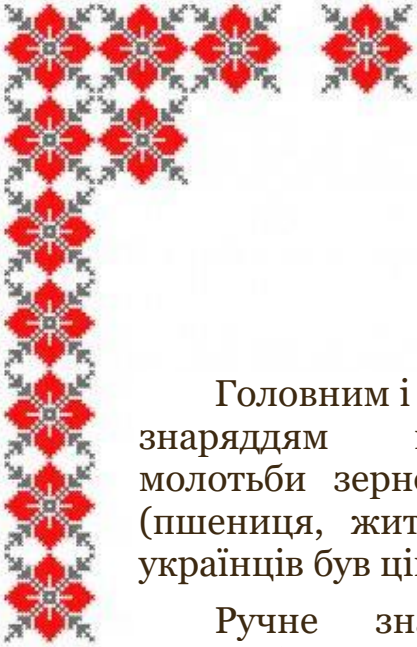
Люди похилого віку в давнину запевняли: «Людина сильна, поки вона може носити воду на коромислі». Згідно з народними звичаями, по шляху за водою потрібно тримати коромисло в правій руці, а відра в лівій. При перенесенні води стежили за рівновагою, яке забезпечувалось розміреністю кроків.

Не залишалось коромисло без уваги і у давніх весільних традиціях українців. Його прикрашали яскравими ошатними стрічками і давали нареченій, яка повинна була принести в ньому воду, не втративши ні краплі.

Про невігадливе начиння з дерева склали цікаві прислів'я:

- В коромислі мудрість роду;
- Будь-яка нечисть коромисла убоїться;
- Дим коромислом, пил стовпом;
- Професія не коромисло - плечей не відтягне.

ЦІП

Головним і найдавнішим знаряддям праці для молотби зернових культур (пшениця, жито, ячмінь) в українців був ціп .

Ручне знаряддя для молотби, що складається з таких деталей:

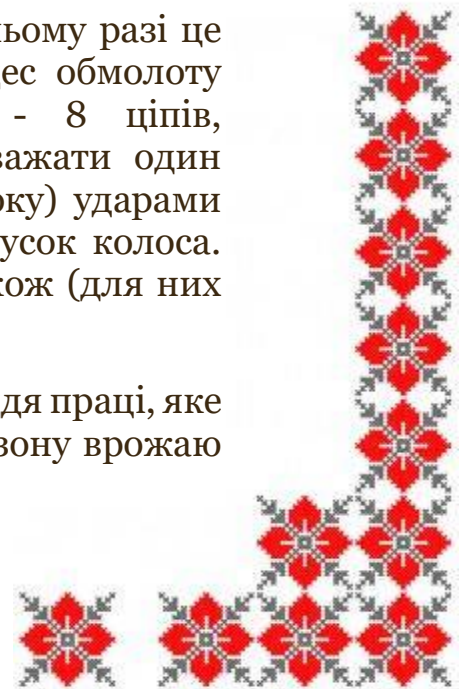
- ціпи́лно (ціпильно, ціпильна, ціпило), виготовлявся переважно із легких порід дерев держак міг сягати до 2 м завдовжки;

- бияк (бич) — коротша робоча частина, часто мав потовщення на кінці для міцності удару, виготовлявся із міцних порід дерев.

- капиця (ув'язь) — короткий ланцюжок або ремінь, що з'єднує ціпилно з бияком.

Після просушування (в Україні у серпні-вересні) колосся розкладали на току, причому снопи могли як розв'язувати, так і не розв'язувати — в останньому разі це називалося «молотити в околот». Сам процес обмолоту відбувався в ручну з застосуванням 4 - 8 ціпів, притримуючись певного ритму, щоб не заважати один одному. На спеціалізованому майданчику (току) ударами бияка ціпа зерно вибивалося від жорстких лусок колоса. Молотили не лише чоловіки, жінки і діти також (для них виготовлялись спеціальні легші ціпи).

Господар самостійно виготовляв це знаряддя праці, яке слугувало декілька років після закінчення сезону врожаю ціп зберігали у коморі.

СОПІЛКА

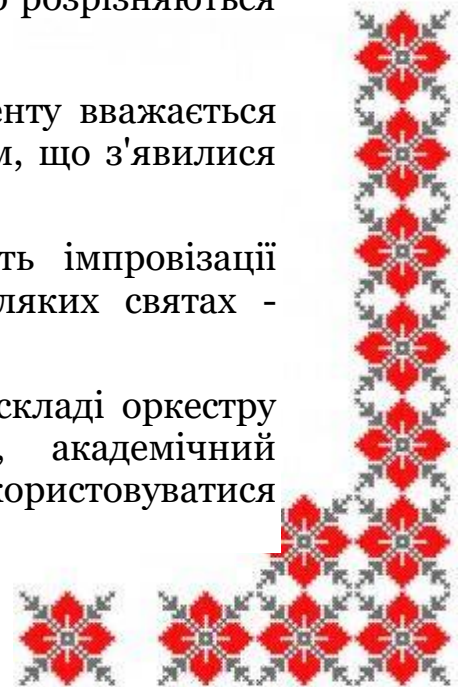

Сопілка - один з найдавніших духових музичних інструментів України. Звучання у сопілки дуже ніжне, в чомусь навіть схоже зі звучанням флейти. Має свистковий пристрій і до десяти пальцевих отворів на своєму корпусі. Історичні факти свідчать про те, що, в основному, сопілки виготовлялися майстрами з деревини - бузини або калина. Є факти, про виготовлення сопілок зі звичайного річкового очерету. Для виготовлення сучасних сопілок використовують клен, горіх, бук, липу або пластик. На сьогоднішній день існує багато різних типів цього музичного інструменту, що розрізняються своїми діапазонами і тембрами звучання.

Батьківщиною цього музичного інструменту вважається Україна. Сопілка є дуже древнім інструментом, що з'явилися понад двадцять тисяч років тому.

До репертуару сопілки дійсно відносять імпровізації музикантів-пастухів, супровід танців на всіляких святах - весіллях, народних гуляннях, обрядах.

Гра на сопілці може бути і сольної, і в складі оркестру народних інструментів. Як професійний, академічний музичний інструмент сопілка починає використовуватися тільки в другій половині минулого століття.

БУЛАВА

Булавою називають різновид холодної ударної зброї, що складається з держака та бойової частини – яблука.

У сучасному розумінні булава для українців не лише історичний вид зброї, а насамперед символ влади та мужності козаків, так само як і національний символ. З простої зброї вона пройшла довгий шлях, спочатку ставши гетьманським клейнодом, а в подальшому і символом президентської влади в Україні.

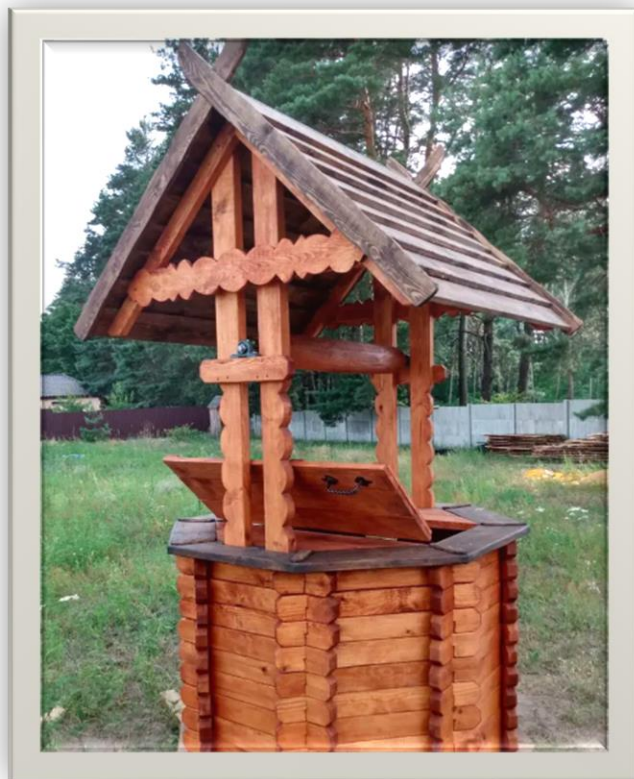
КРИНИЦЯ

Криниця – це народний символ України.

Історія виникнення криниці, колодязів надзвичайно цікава і сягає глибокої давнини, коли життя було суцільною боротьбою за існування. В давнину, щоб вірно вибрати місце для криниці, а в кожному селі були чоловіки-колодязники, які вміли досліджувати, в якому місці сильне джерельце. Брали гілку верболозу і казали, що це «паличка-гадалочка» всевидюща. Прихиляли її до землі, і де листочки ворушились, ніби їх невидимий магніт притягував до землі – там копали криницю. Копали як правило, іноді всім селом. Коли докопували до джерела, то викладали всередині гладеньким камінням, яке возили з річки. Ця частина називалась – цямриння, а верхня частина дерев'яна журавель – робили з дуба, щоб був міцним.

В народі говорили, що коли викопали криницю, то на небі спалахне ще одна зірка, бо скільки криниць на землі, стільки зірок на небозводі. І якщо вам доводилося бачити як падає небесниця-зірка, знайте, то десь замулилось джерело. Отже, щоб не згасли зірки на небі, оберігайте живі криниці. Скільки їх на безмежній українській землі. Збереглися в Україні і ті криниці з якої пили воду Богдан Хмельницький та Тарас Шевченко.

А яка криниця без зелені. Традиційно біля криниці висаджують вербу, калину. Ця зелень не тільки прикрашає місце, а й оберігає воду від спеки.

ТИН

ОГОРОЖА (ПЛІТ, ТИН або ЧАСТОКІЛ) – це реальна і символічна межа між «своїм» та «чужим» світами, оберіг двору, дому і всього господарства-обійстя від лихих сил та всякої напасті.

Огорожі є найрізноманітніших типів і форм.

Тут маємо і пліт – огорожу з горизонтальних прутів або жердин, переплетених між вбитими чи закопаними кілками; і тин-суцільну огорожу з прутів або лози, переплетених вертикально по горизонтально прикріплених до стовпців жердинах; і частокіл – щільна огорожа з вкопаних одна біля одної частин колотої деревини.

Огорожа має і магічно-обрядове значення; криві елементи огорожі пророкують некрасивого судженого (кривого або горбатого); рівні – можна надіятись на красеня; руйнування огорожі з будь-якої причини – лихий знак; доброго чоловіка пропускають у двір, а з лихим, непроханим гостем чи незнайомцем – говорять через огорожу.

Зanedбана огорожа – свідчення запустіння в господарстві, а її відсутність – ознака крайньої недбалості господаря.

УКРАЇНЬСЬКА ПІЧ

Піч була глибоким символом рідного вогнища, неперервності роду.

Пов'язаному з піччю вогнищу предки приписували чудодійні сили покровителя роду. Тому піч була тим священним місцем, де жінка народжувала дитину.

Водночас піч — обитель старших членів родини. За повір'ям, піч може взяти хвору дитину і повернути її здоровою.

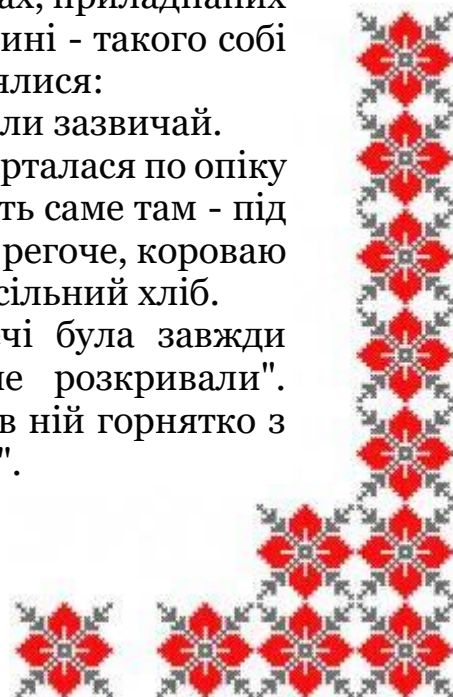
Піч часто білили, прикрашали декоративними розписами (Поділля), витинанками (Хмельниччина), розмальовками з паперу (Петриківці). Тобто піч була символом високих естетичних смаків українців. Категорично заборонялося плювати у палаючий вогонь, лаятися біля печі. Піч була оберегом від різної нечисті. Лучину, жаринки, попіл використовували при ворожіннях, лікуванні хворих.

Українська піч годувала, гріла й лікувала. Спали і на ній, і коло неї - на припічку, лежанці або полу - дошках, приладнаних від печі до стіни. До печі ставилися, як до святині - такого собі хатнього вівтаря. Біля неї не сварилися й не лаялися:

- Сказав би я тобі, дак піч у хаті, - відповідали зазвичай.

Піч колупала дівчина під час сватання - зверталася по опіку до душ померлих предків, бо вони нібито живуть саме там - під піччю. Її сприймали майже як живу. "Піч наша регоче, короваю хоче", - приспівували жінки, саджаючи в неї весільний хліб.

Господиня пильнувала, щоб заслінка печі була завжди закритою, - "щоб вороги по селу рота не розкривали". Підбілювала піч щосуботи, а на ніч залишала в ній горнятко з водою й поліно - "щоб печі було що їсти й пити".

МЛИН

Вітряк — млин, що використовує силу вітру як джерело енергії, і використовуються для того, щоб молоти зерно, а також в деяких місцевостях для перепомпування води, молочення зерна, розпилу деревини.

Вітряки в Україні мають доволі тривалу історію. Як вважається, вітряки з'явилися у Східній Європі в XVI столітті.

Так само як і в Європі, на відміну від гірських місцевостей Карпат, у селах Полтавщини, Слобожанщини, Наддніпрянщини та Півдня України вітряків було значно більше, ніж водяних млинів. Будували їх обабіч доріг, у полі, чи на пагорбах за селом, поодинокі, або групами, інколи до кількох десятків разом. Вітряки відігравали важливу роль в забудові сільських поселень, визначали їхнє архітектурне обличчя, формували краєвид українського села. Будівництво вітряків, їх роботу оспівано в піснях, легендах, переказах. Вітряки часто зображували у своїх творах художники.

Вітряки були місцем, де збиралася сільська громада для обговорення різних питань, нерідко подалі від ока сільської влади. Біля вітряків збиралася й молодь, водила веснянки, влаштовувала різні забави. Вітряки створювали особливий колорит українських сіл, польових доріг. Біля них подорожні відпочивали, по них відмірювали дорогу. Це були наче сторожові вежі.

РУШНИК

Оберіг вірності й
любові – рушник
Оберіг
української родини. І
у горі, і у радості він
завжди поряд. Не
знайдете ви сьогодні
української родини, у
якої не було б
рушника.

Рушник
передавався із роду в
рід. Батьки, які
отримали рушники від
своїх батьків, берегли їх як реліквію не тільки для дівчат, а й для хлопців, і не віддавали їх нізащо з рідної хати.

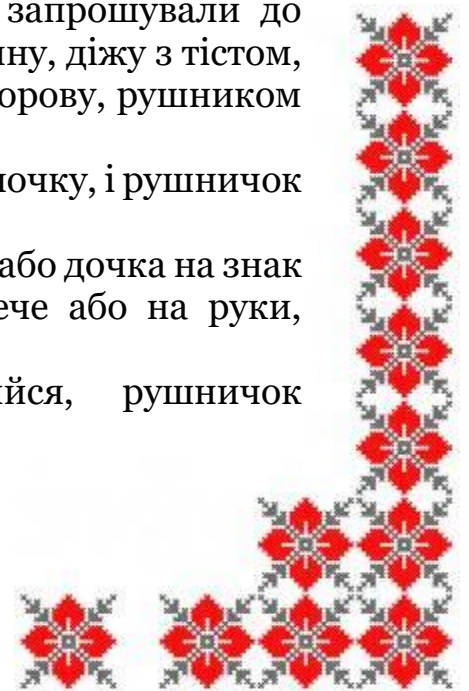
Рушник на стіні! Не було, здається, жодної оселі на Україні, яку б не прикрашали рушники. І хоч яке б бідне не було життя господарів, у хаті багатством кольорів завжди сяяли рушники. Вони були обличчям оселі і господарів.

Рушник характеризував працьовитість, майстерність і охайність господині та її дочок. Гарно оздоблений рушник завжди висів біля порога на кілочку в кожній хаті. Таким рушником (утирачем) витирали руки, тож він завжди був наготові, щоб подати його гостеві, якого запрошували до столу. Окремими рушниками накривали хлібину, діжу з тістом, спечені паляниці, з рушником ходили доїти корову, рушником витирали посуд.

Мати навчала дочку: "Тримай хату, як у віночку, і рушничок на кілочку!"

Даючи рушник-утирач гостеві, господиня або дочка на знак поваги до гостя клала рушник йому на плече або на руки, промовляючи:

"Вода холоднеська, гостечку, вмийся, рушничок чистесенький, гостечку, втрися!"

Рушники, якими прикрашали хату, дарували породіллі, коли приходили вшановували матір та народжену дитину, пов'язували старостів під час сватання, робили із тонкого, гарно вибіленого полотна. І коли ткали таке полотно, то чоловікам було заборонено заходити до хати. А починали ткати таке полотно тільки в жіночі дні: середу, п'ятницю, суботу.

Рушником не тільки вшановували гостей, а й проводжали людину в останню путь. А виряджаючи в далеку путь-дорогу батька чи сина, чоловіка чи коханого, мати, дружина чи наречена давали їм хлібину, сіль та горсточку рідної землі, загорнуті в найкращий рушник-провідник.

Рушниками, вишитими яскравими нитками, прикрашали хату на свято або коли в родині відбувалась якась радісна подія. Коли ж наставала лиха година, ставало сумно або траплялось лихо, у хаті вивішували рушники, вишиті червоними і чорними нитками, бо червоний колір означав любов, а чорний – біль та тугу. Отож не диво, що найкращою українською піснею, якій судилося довге життя, стала "Пісня про рушник" А. Малишка.

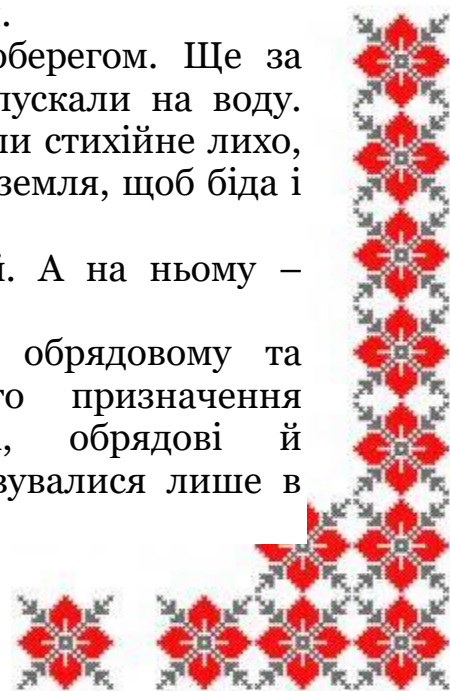
У кожній родині, де підростала дівчина, скриня мала повнитися рушниками. Їх дбайливо оберігали, ними хизувалися, показували гостям, сусідам, показували все, що приготувала собі дівчина на посаг. Кращі узори запозичувалися і передавалися із покоління в покоління. Дати рушники сватам означало, що дівчина дала згоду вийти заміж і готується до весілля.

Рушником перев'язують старостів та сватів на весіллі, молода молодого. Рушником вистилають дорогу на весіллі від порога до столу, а то й від воріт до дверей хати.

В усі часи вишитий рушник служив оберегом. Ще за стародавніх часів його чіпляли на дерева, пускали на воду. Клади на каміння й молили богів, щоб відвели стихійне лихо, всяку порчу, просили благодаті: щоб родила земля, щоб біда і всяка напасть обминала родину.

З рушником українці зустрічали гостей. А на ньому – духмяна паляниця.

Важко переоцінити роль рушника в обрядовому та побутовому житті нашого народу. Його призначення найрізноманітніші: святкові й буденні, обрядові й побутові...Окремі види рушників використовувалися лише в певних обрядових діях.

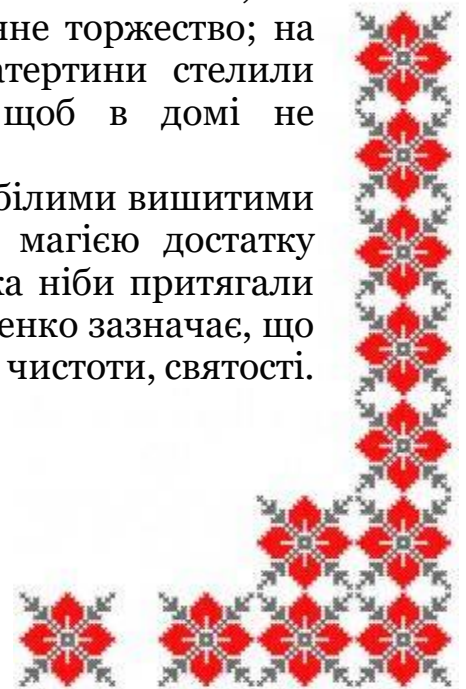
СКАТЕРТИНА

СКАТЕРТИНА (або СКАТЕРКА) – символ хатнього достатку і показник культури та порядку в домі, який забезпечується, в основному, жіночою «половиною» родини, в першу чергу, господинею-матір'ю. Крім цього, скатертина свідчить про талант, працьовитість та бачення краси хатнім жіноцтвом.

Скатертина більше святковий, аніж щоденний атрибут життя родини; нею накривають стіл, як правило, в урочисті моменти. Зокрема, на новосілля – і тоді першим з'являється на столі хліб-сіль; при прийомі шановних і бажаних гостей; на урочисту гостину чи якесь сімейне або родинне торжество; на Різдвяну або Новорічну вечерю поверх скатертини стелили художньо оздоблену хустину чи плахту, щоб в домі не переводився достаток і процвітала радість.

Українці завжди на свята встеляли столи білими вишитими скатерками. З одного боку, це пов'язано з магією достатку (непокриті у свято стіл, лави-услони й долівка ніби притягали бідність). З іншого боку, дослідниця Віра Зайченко зазначає, що біла скатертина була й символом божественної чистоти, святості.

ВИШИВКА ХРЕСТОМ

В Україні з давніх часів жінки прикрашають свій одяг і свій будинок вишивкою.

Особливою любов'ю користується вишивка хрестом. Історія вишивки хрестом сягає своїм корінням ще в язичницькі часи і можна простежити, що цей вид вишивки завоював свою популярність на Русі з двох причин:

По-перше, хрест є символом захисту, який оберігає людину від злих сил. Вишита хрестом сорочка завжди вважалася потужним оберегом.

А вишитий рушник (рушник) захищав будинок не тільки від зовнішніх катаклізмів, а й від сімейних чвар, хвороб і злиднів. Не дарма центральне місце в народному костюмі займає вишита сорочка, а в селянських будинках досі на стінах висять вишиті рушники. Причому орнамент вишивки підбирався не тільки виходячи зі смаків вишивальниці, в ньому відбивалися візерунки, огороджувальні від тих чи інших напастей.

Другою причиною, по якій вишивка хрестом стала таким поширеним рукоділлям, стала сама тканина, на якій і робилася вишивка. Раніше селяни шили одяг з домотканих полотен, саме переплетення ниток яких було дуже зручно для вишивки хрестом. Вишиваючи з такого матеріалу, не потрібно було додатково використовувати канву і інші пристосування для того, щоб малюнок лягав рівно. Та й сама технологія не дуже складна. Вона вимагає від вишивальниці тільки акуратно виконувати стібки. Крім того, вишивка була найдоступнішим способом прикраси одягу, який могли дозволити собі практично все дівчини і жінки. Треба сказати, що вишивкою займались не тільки селянські жінки. Представниці багатих станів теж із задоволенням коротали довгі зимові вечори, займаючись рукоділлям. Був період, коли вишиті рушники, скатертини та серветки вважалися ознакою міщанства і поганого смаку. Але, слава Богу, це тривало не довго. Що ще може зробити більш затишним будинок, ніж вишита подушечка на дивані або серветка, що лежить на журнальному столику або картина місцевості, яка вам дорога не кажучи про картину з вашими домочадцями? Але не тільки кінцевий результат у вигляді готової вишивки так приваблює - адже можна і купити вишивку. Сам процес створення вишивки приносить величезне задоволення, заспокоює нерви і вносить спокій в душу. Мабуть в такі хвилини відбувається наш контакт з душами наших пра-пра-бабусь і ми відчуваємо себе справжньою жінкою - берегинею і Берегинею свого домашнього вогнища і всього життя на землі.

СОРОЧКА

Українська сорочка - прадавній оберіг!

Сорочка — не тільки традиційний одяг, а і своєрідне віддзеркалення всесвіту в мініатюрі. Вона теж складається із трьох частин: верхньої (комір), середньої (рукава, пазушки) та нижньої (подолки). Відповідно до цього поділу, на сорочці розміщують орнаменти-обереги.

Символіка українських вишивок на сорочках надзвичайно багата. Восьмикутна зоря на пазушках чи рукавах — колишній знак Великої Богині. Птахи — охоронці, посередники між білим світом і потойбіччям. Виноградна лоза оберігає рід, сприяє щасливому шлюбові. Дубове листя на чоловічих сорочках береже й подвоює силу. Буйне гілля із квітами на рукавах прикликає дощ і врожай. Хвилясті візерунки на подолках символізують воду.

Сорочка — один із найдавніших різновидів одягу. Українська сорочка вперше фіксується на зображеннях часів Давньої Русі. Вона довга (по кісточки), пошита із льняного або конопляного полотна. Є два типи сорочок: додільні й "до підтички" — до яких пришивають нижню частину із грубшого полотна. Ця підтичка має важливе значення в міфологічному світогляді. Вона символізує низ, сили, пов'язані із землею. Так, після шлюбної ночі підтичку від весільної сорочки відокремлювали й разом із весільними штаньми молодого заковували в городі, "де люди не ходять", — щоб завжди жити в парі. Коли народжувалася дитина, мати відривала у своєї сорочки підтичку й загортала малюка в неї.

ДИТЯЧА СОРОЧКА

Броня для малечі.

Наші предки вірили: якщо на сорочку нанести вишивку біля зап'ястя, горловини, на грудях (а для дівчаток — ще й на рукавах) і оздобити орнаментом-змійкою по низу, то ніякі злі сили не будуть мати доступу до душі дитини. Вишита сорочка мала бути своєрідною бронєю для малечі. Вишивати її мала матуся, бабуся чи та людина, котрій Червоний і чорний колір у вишиванці для хлопчика - сильний енергетичний захист довіряють. Чорну сорочку дітям ніколи не вдягали. Її носили літні люди, щоб показати, що це стара і дуже мудра людина. Іноді, в деяких українських селах, чорну сорочку шили для загиблих воїнів, проводжаючи їх в останню путь. Дитяча ж сорочка має бути білою. Вважалось, що цей колір притягує позитивну енергетику, а чорний — поглинає.

Якою має бути вишиванка для хлопчика...

Вишиванка для хлопчика відрізнялася від вишиванки для дівчинки. В хлоп'ячій вишиванці древні пращури дотримувалися традицій мінімалізму. Вишивали сорочки в основному червоним кольором. Цей колір мав підсилювати захисні функції організму і підвищувати енергетичний потенціал. У той же час майстрині могли додавати у вишивку ще й чорний колір — символ Землі. Щоб додати фарб, вишивальниці під основну нитку використовували нитки жовтого або чорного кольору. Зелений колір — це символ народження і росту. Жовтий — символ Сонця, достатку і багатства, енергія всього живого на землі.

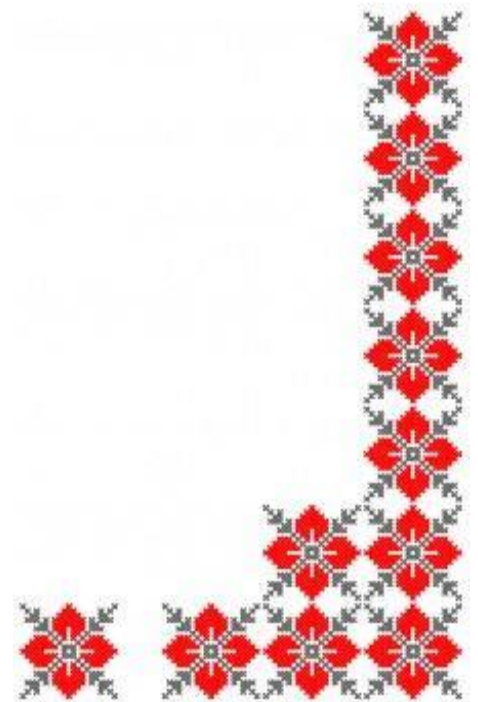

Символи вогню, Сонця, тварин, чоловічих ремесел були характерними для вишитої сорочки хлопчика. На сорочку хлопчику можна наносити строгий геометричний орнамент — зірки, хрести, ромби. В північних областях України допускається рослинний, але ні в якому разі не квіти. Краще, щоб це були трави, хміль, листя винограду. Яка сорочка зможе захистити вашу дитину? чи дубове листя, що характеризує мужність, силу і твердість духу. При цьому візерунок має бути стилізований під геометричний.

Якою має бути вишиванка для дівчинки?

Вишиванка для дівчинки виражає дівочу чарівність, красу і ніжність. Як правило, на таких сорочках вишивали квіткові орнаменти — барвисті волошки, незабудки та ромашки. Зображені візерунки з трояндами позначали нескінченний сонячний рух. Квітка лілії на вишиванці — це невинність і чистота, в ній закладено народження, розвиток та безперервність життя. Крім квіткової символіки, вагоме значення мали й геометричні орнаменти, які також використовували на вишиванці для дівчаток. Наприклад, зірки, розкидані по рукавах, символізували знак небесного вогню, а хрести — знак закритості і відрази зла

ХУСТИНА

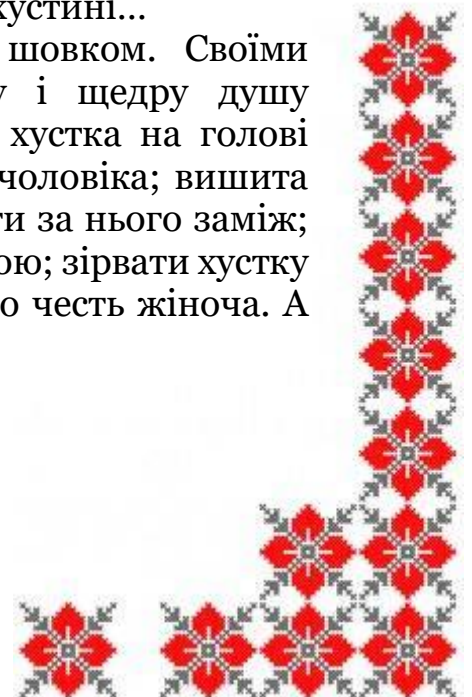
ХУСТИНА – символ жіночої душі, прихильності й любові, вірності в коханні та прив'язаності в дружбі. Хустина – то знак згоди чи пошани, коли її дарують чи нею пов'язують. І, навпаки, не дати хустини – це відштовхнути когось, відмовити йому.

Хустина все розкаже про свою господиню: дівчина вона чи молодиця, до роботи зібралась чи в гості, у веселоцях ходить чи в смуткові...

Вона – честь жіноча. Тож завжди має сяяти чистими кольорами.

Візерунки і фарби хустини-завжди життєві: скільки долей та доріг у житті, то стільки ж візерунків і барв на хустині...

Хустину вишивають золотом, сріблом, шовком. Своїми багатими барвами вона символізує квітучу і щедрю душу українки. Має хустина конкретну символіку: хустка на голові дівчини – знак скорого її переходу під владу чоловіка; вишита хустина, пов'язана хлопцеві, – знак згоди вийти за нього заміж; хустка, подарована воїну, – оберіг для нього в бою; зірвати хустку з голови жінки – великий гріх, бо хустина – то честь жіноча. А посягати на жіночу честь не дозволено нікому!

КОРСЕТКА

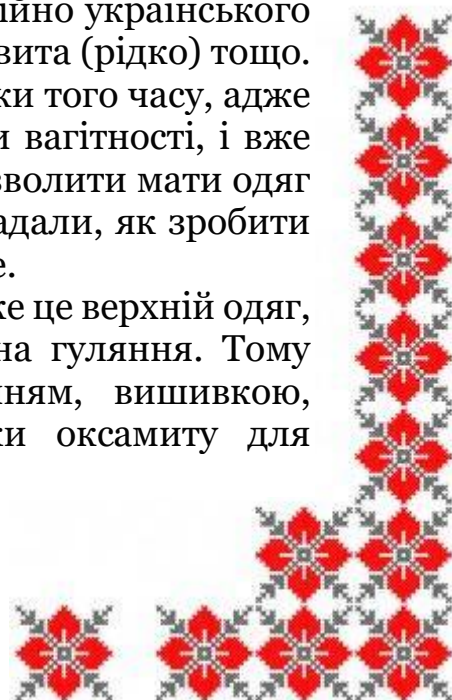
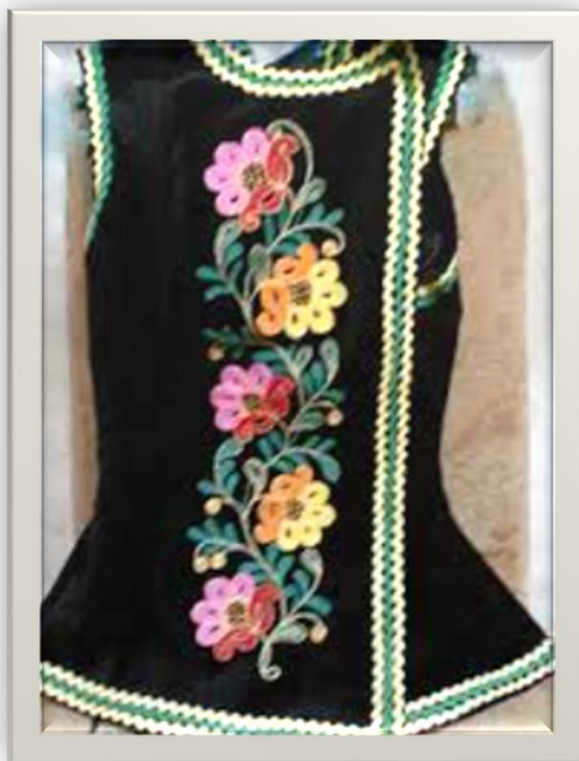
Корсетка або керсетка – це традиційно український жіночий верхній одяг.

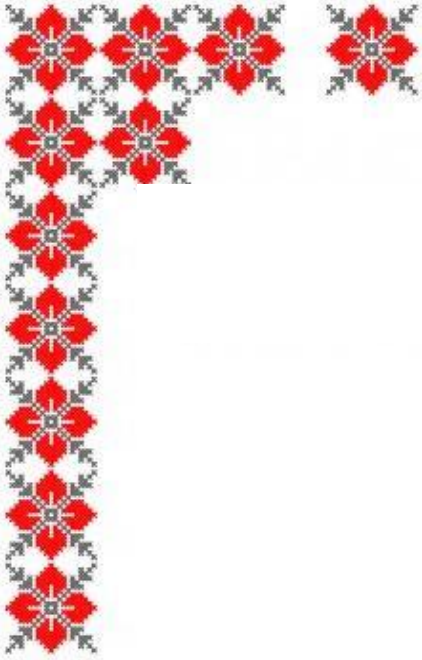
По суті, це жилетка, що спереду тісно облягає стан, а ззаду лягає красивими складками.

В Україні почали носити корсетки у ХІХ ст. У якості тканини використовується сукно, оксамит, шовк і подібні матеріали. Корсетка не має рукавів та коміра. Вона може застібатися з лівого боку, спереду або взагалі не застібатися (як, наприклад, корсетки на Галичині). Довжина може бути по пояс або по коліна. Короткі були типовими для центральних областей України, а довгі – для західних.

Незаміжні дівчата носили корсетки, що тісно облягали стан спереду і ззаду. А ось крій корсеток для дорослих жінок був класичним: спереду по фігурі, а ззаду зі складками. Такі складки називаються «вусами» (це складні 4-ярусні складки), вони використовуються і в інших предметах традиційно українського жіночого одягу – юпка, кожух (іноді), жупан, свита (рідко) тощо. «Вуса» – це дуже практичний винахід для жінки того часу, адже вони дозволяють носити той самий одяг і при вагітності, і вже після пологів. Адже українки не могли собі дозволити мати одяг для вагітних (різних розмірів). Тому вони вигадали, як зробити щось універсальне, але витончене і привабливе.

Корсетки виглядали святково і пишно, адже це верхній одяг, який часто вдягався у місто, до церкви чи на гуляння. Тому корсетку прикрашали аплікацією, гаптуванням, вишивкою, пришивали намистини, стрічки і шматочки оксамиту для оздоблення.

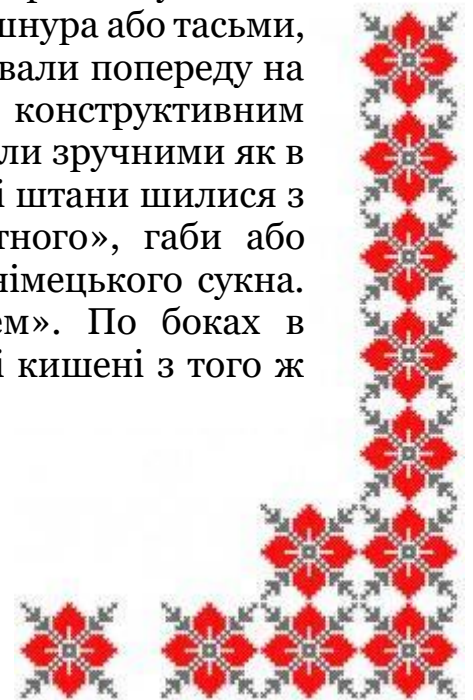
ШАРОВАРИ

У XVII—XVIII століттях шаровари набули особливого поширення в середовищі козацтва.

Шаровари увійшли у вбрання козаків Запоріжжя.

Заправлялися в чоботи без нависання. Козацькі шаровари були відносно вузькими, на відміну від дуже широких шароварів турецького типу, що побутували у запорожців, мали клиноподібну вставку із 2-х трикутних клинів. Холоші з'єднувалися під кутом, що робило штани широкими у кроці, а кінцям звужувалися, аби їх легко можна було заправити у халяви чобіт. Затягували шаровари в поясі очкуром зі шнура або тасьми, протягнутим крізь очкурню (гашник), і зав'язували попереду на рівні розпірки. Завдяки зазначеним конструктивним особливостям та способу носіння такі штани були зручними як в кінному, так і пішому строю. Стройові козацькі штани шилися з простого товстого сукна — звичайного «свитного», габи або грубого, товстого фабричного польського чи німецького сукна. Підбивали штани грубим полотном «хрящем». По боках в розпірки швів вшивалися прорізні прямокутні кишені з того ж полотна.

ПЕРЕДНИК

Елемент традиційного одягу

В Україні фартух був передньою частиною поясного жіночого одягу. Цю частину одягу носили в Україні зі зшитим поясным одягом, тобто зі спідницями, андараками, димками, сукнями, літниками. В деяких місцевостях на Волині їх ткали або шили з купного сукна і зверху вишивали. В інших місцевостях, як наприклад у Бегах, їх робили з килимової тканини з особливим візерунком.

На півночі України переважали білі фартухи з затканою червоною крайкою внизу. Досить багато та гарно оздоблені були фартухи на Поділлі, Прикарпатті та Карпатах, де їх часто вишивали шовковими шнурами, стрічками, тощо.

На Київщині до плаhti носили червоні або сині попередниці, а до спідниць носили білі вишиті фартухи. На Поділлі до спідниць носили білі більше або менше вишиті попередниці. В Буковині та Бессарабії, Покутті запаски носили чорної барви з більш-менш строкатим краєм унизу та фартухів до них не одягали, так само як до плаht.

ВІНОК

Вінок: дівоча окраса і оберіг.

Важко уявити українську дівчину в традиційному вбранні, голову якої не завітчував би віночок. Ця деталь образу була не лише окрасою та ознакою її не заміжнього стану, але й сильним оберегом, що захищав від лихого.

Починали носити віночки з трьох років. Свій перший вінок донька отримувала від матері (неня плела його з чорнобривців, що знімали головний біль, незабудок та барвінку, що розвивали зір, та ромашки, що заспокоювала серце). Зберігали його в скрині та вдягали на Спас (Медовий).

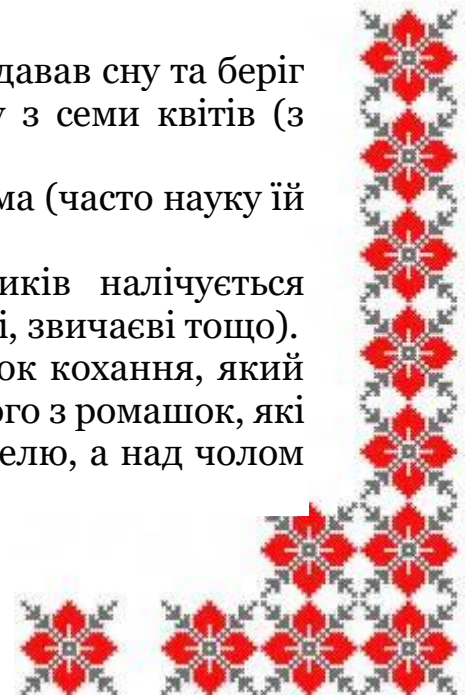
У чотири роки плівся інший вінок: пелюстки всіх його квітів були розсічені, доплітався безсмертник, листочки багна чи яблуні.

Для шестирічки вплітали до вінка мак (додавав сну та беріг думки) та волошки. Семирічній плели окрасу з семи квітів (з цвітом яблуні).

Наступні вінки дівчинка вже плела собі сама (часто науку їй давали сестри чи старші подруги).

За орієнтовними підрахунками дослідників налічується понад 80 видів вінків (вікові, магичні, ритуальні, звичаєві тощо).

Найпоширенішим віковим вінком був вінок кохання, який дівчина плела з 13 років і до заміжжя. Плели його з ромашок, які розбавляли цвітом яблуні та вишні, вусики хмелю, а над чолом гроно калини.

БРИЛЬ

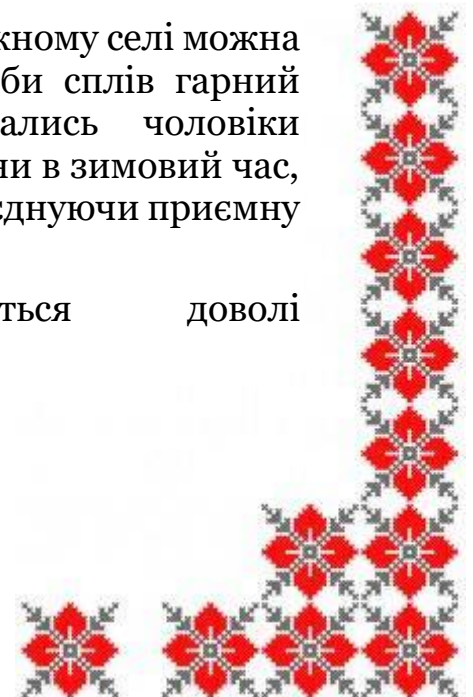

Бриль - традиційний український літній головний убір з широкими крисами, з плетеної соломи або очерету. Переважно носився чоловіками.

Бриль плели по українських селах із житньої, пшеничної соломи або очерету, бо цей матеріал найкраще захищав від палючого літнього сонця, при роботі в полі або на левадах. Спочатку плели солом'яні стрічки — пліті чи плетянки, з яких потім зшивали капелюх, заздалегідь заготовлені пліті змотували в клубки.

Бриль вважався цінним вбранням. Не в кожному селі можна було знайти гарного майстра бриляра, який би сплів гарний бриль. Плетінням брилів здебільшого займались чоловіки (пасічники або кошикарі), чи літні члени родини в зимовий час, коли не було роботи у полі, та й для розваги, поєднуючи приємну справу з корисним.

Брилярство було і лишається доволі рідкісним ремісництвом.

МАКІТРА

Макітра – один із найпоширеніших видів українського традиційного глиняного гончарного посуду, назва якого походить від словосполучення «мак терти», – бо здавна в ньому перетирали мак для різдвяної куті. Своїм виглядом вона нагадує горщик: з опуклими боками, що, звужуючись донизу, переходять у плоске дно, а вгорі завершуються розхиленими або увігнутими всередину вінцями. Макітра має два вуха, що кріпляться вгорі з протилежних боків до тулуба. Такий посуд виготовлявся різної ємності, найменший приблизно 2-2,5 л (для розтирання маку з цукром), найбільший 25-30 л (для приготування весільного тіста). Часто макітру повністю вкривали поливою, іноді ззовні або всередині – залежно від призначення. Справжнім скарбом для господині була макітра, прикрашена опішненською мальовкою.

ГЛЕЧИК

Глечик-«молочник»

Споконвіку глиняний посуд вважали одним з кращих для зберігання продуктів. З-поміж найбільш увживаних були глечики. Їх використовували для тримання рідин (води, узвару, молока тощо).

Особливу увагу господині приділяли глечикам для молока – «молочникам». Під час їх купівлі вони опускали всередину руку й нащупували, чи є на дні горбинка – «пуп», оскільки його наявність, на їх переконання, обіцяла гарний збір сметани. Також добрим знаком вважали, якщо в глечик натрушувалося сіно чи солома з возу із посудом.

Придбавши новий глечик, господиня обов'язково його обробляла. Глечики ретельно омивали окропом, а потім відварами трав. Глечики для молока, як правило, ополіскували відваром з чистотілу. Це сприяло кращому зберігання молочних продуктів, оскільки в оброблених посудинах уповільнювався розвиток молочних бактерій і молоко довго не прокисало. А ще використовували відвар жалкої кропиви, який нейтралізував запахи й присмаки. Вважали, що глечик, оброблений таким відваром, захищав молоко від злого «ока» й зурочень.

Великим попитом серед господинь користувалися глечики-«молочники» із намальованим хрестиком. За них жінки «билися» на базарах та ярмарках. Вважалося, що в таких посудинах молоко краще буде відстоюватися, вершків буде багато, чаклунки молоко з корів не крастимуть. Такі хрестики гончар ставив на шії глечика, і не будь-коли, а один раз на рік – у Зборну Суботу.

МИСКА-ДРУШЛЯК

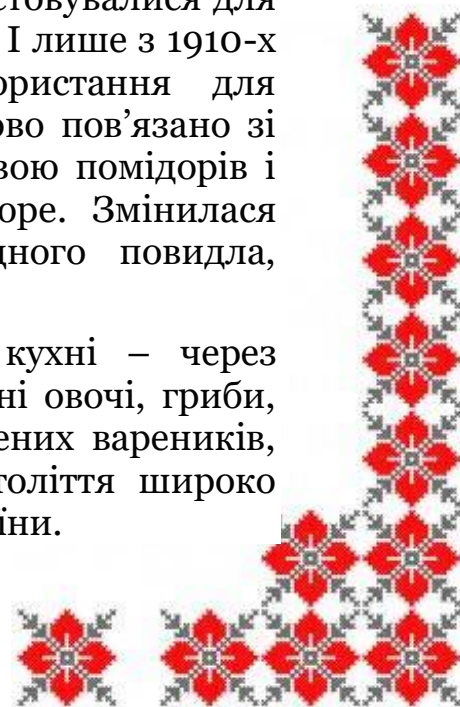
Традиційний посуд у культурі харчування українців.

Глиняні друшляки в українській кухні почали використовувати відносно пізно, в порівнянні з горщиком, глечиком, мискою під впливом розширення асортименту споживаних продуктів і страв із них.

Глиняна миска унаслідок продірявлення дна перетворилася на друшляк. Хоча за формою і декором ці вироби були подібними, їхні функції в культурі харчування були кардинально різними.

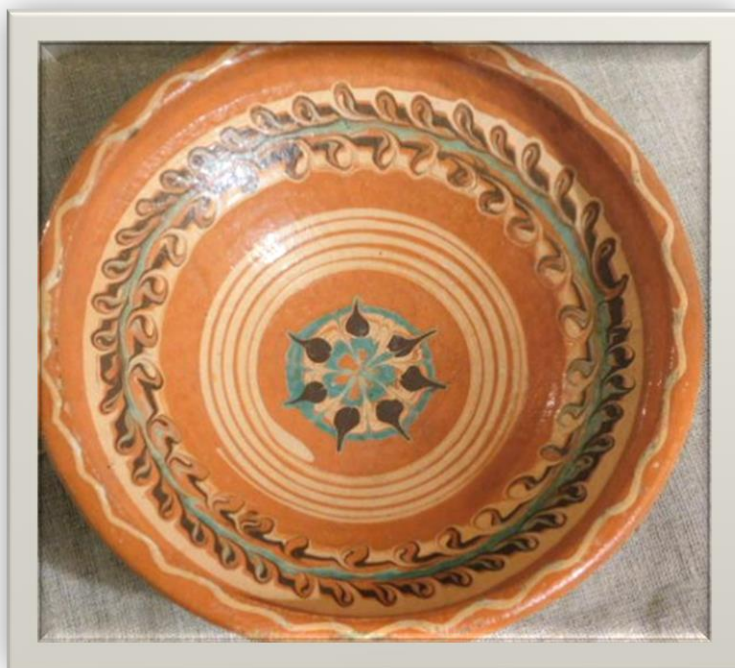
Спочатку їх використовували для проціджування страв з тіста – вареників, локшини. Пізніше – використовувалися для відціджування рідини з варених овочів, грибів. І лише з 1910-х років прослідковується тенденція їх використання для протирання-перетирання. Можливо, це частково пов'язано зі зміною рецептури приготування борщу з появою помідорів і включенням до складу страви томатного пюре. Змінилася технологія приготування фруктового і ягідного повидла, варення.

Нововведення прийшлося в нагоді на кухні – через друшляк легше ніж крізь сито цідити відварені овочі, гриби, бобові, відцідити зайву рідину зі щойно зварених вареників, тому глиняні друшляки не менше ніж півстоліття широко використовувалися повсюдно на території України.

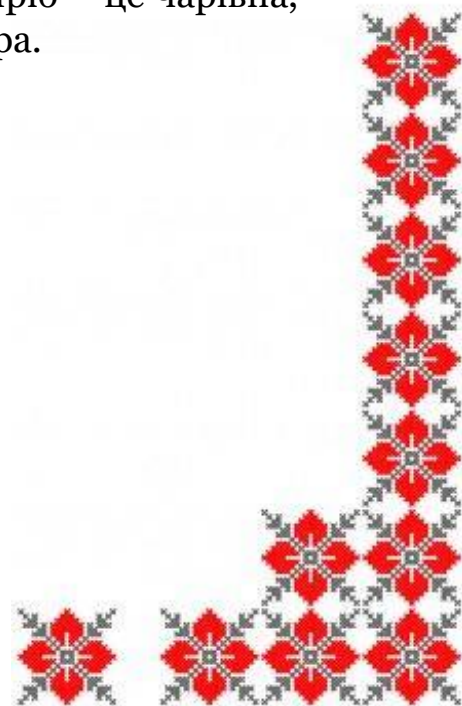

МИСКА

З прадавніх часів саме миски були традиційним посудом у селах України. Нині це предмет побутової старовини, що поступово вийшов з народногго вжитку, і у сучасній оселі можна побачити миску, переважно, як декоративний елемент.

Гончарі кажуть, що будь який глиняний виріб – це чарівна, жива істота, бо у нього вкладено дуццуу майстра.

ЛОЖКИ ДЕРЕВ'ЯНІ

В давнину ложки вважалися магічним предметом.

Цей столовий прилад уособлював конкретного члена сім'ї, тому у кожного в будинку була своя ложка, користуватися якою міг тільки її господар. З ложками пов'язано безліч прикмет і забобонів, дотримуючись яких наші предки залучали удачу в будинок і позбувалися від темних сил.

Чия ложка більша, той і господар.

Раніше у всіх сім'ях був такий порядок: так як чоловік у родині був головним, то йому діставалася найбільша ложка. У дружини вона була менша за розміром. Цим підкреслювалося верховенство чоловіка в будинку. Зараз же практично завжди ложки одного розміру і однієї форми, а головна ложка-поварешка перебуває у піддані господині і від цього чи часто в сім'ях проявляється верховенство жінки в сім'ї.

Не можна брати назад позичену ложку.

Якщо ви позичаєте ложку сусідам, то назад брати її не варто, так як разом з нею ви можете принести в будинок неприємності і невдачі. За народною прикметою, якщо ложка потрапляла в інший будинок, то тут же ставала власністю цієї сім'ї. Відповідно, вона заряджалась енергетикою цього будинку.

Не можна гриміти ложками.

Раніше в сім'ї заборонялося стукати ложками по тарілках, об стіл і інше начиння. Господині, миючі посуд, також намагалися не гриміти ложками. Як відомо, кожна ложка уособлювала конкретного члена сім'ї, а якщо гримлять ложки, значить, незабаром назріє конфлікт у родині.

Зайва ложка на столі - до гостей.

Це досить поширена народна прикмета. Якщо ви випадково поклали на стіл зайву ложку, то чекайте гостей. Все дуже просто: поклавши на стіл зайвий прилад, ви закликають в будинок гостей.

ГОРЩИК

ГОРЩИК - символ єднання Землі і Сонця, без чого неможливий хатній достаток. Бо виготовляють його з глини, що від Землі, а випалюють на вогні, що від Сонця. І готують їжу в горщику на домашньому вогнищі, яке вигріває домашнє благополуччя.

Тому горщик сприймається як вмістилище духу і душ - духу всієї родини і душі кожного її члена.

Тому горщик сприймається як вмістилище духу і душ - духу всієї родини і душі кожного її члена. Звідси і висока шана цьому незвичайному домашньому посуду - він є учасником найважливіших обрядів та ритуалів: в ньому вариться і зберігається кутя як найсвятіша з усіх страв; його виставляють на тинах, щоб вберегти господарство від усіляких бід; при новосіллі жар із печі старої хати до нової переносять у горщику, чим зберігають родинний дух і добрі традиції; незамінним був горщик на хрестинах, весіллях і навіть похоронах.

Окрім всього, горщик є символом людської злагоди: посваритися - це «побити горшки», а їх «склеїти» надто важко, навіть якщо дуже хочеться і вкрай необхідно...

КАЧАЛКА

Качалка – одне з найпоширеніших кухонних аксесуарів. Без нього не може жодна господиня, захоплена домашньою кулінарією і роботою з тістом. Цей предмет кухонного начиння виготовляється з різноманітних матеріалів, включаючи сучасні. Але найчастіше на кухнях зустрічається класичний варіант – дерев`яна качалка для тіста.

При виготовленні качалки використовують якісну деревину різних порід: дуб, ліщина, сосна, липа, палісандр та інші види. Головна вимога до деревини - вона повинна бути міцною і твердою.

Головна перевага качалки з дерева це її екологічність.

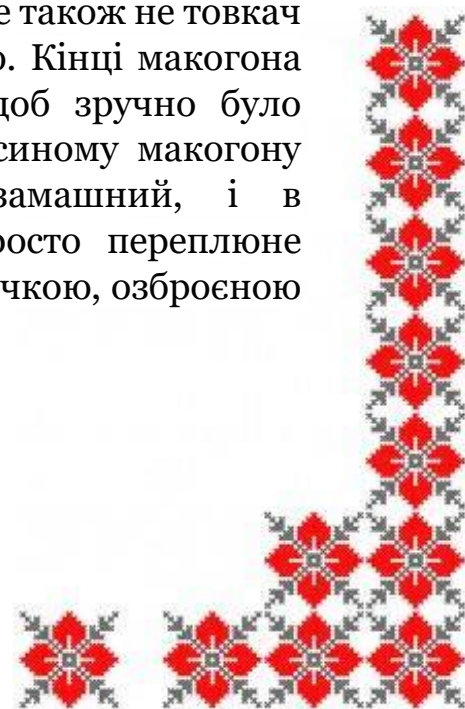

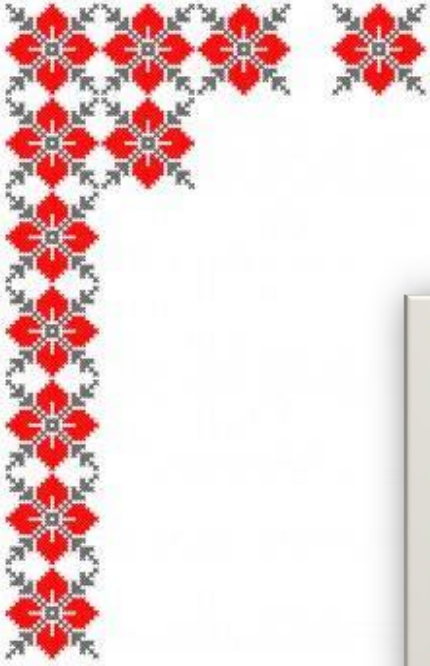

МАКОГІН

Макогін здавна вважався у слов'ян фалічним символом і використовувався у багатьох обрядах, пов'язаних із програмуванням родючості, достатку в родині, «закликання» нового, кращого життя. Так, у деяких районах України на Різдво хлопці стукали макогонами у ворота, проганяючи голодну кутю, аби не верталася. І горе було тій господині, яка забула горщики на тину: їх обов'язково розтовчуть і розкидають черепки по всьому обійстю. В господарстві макогін був предметом багатофункціональним: ним товкли мак, зерно, картоплю, розкачували тісто і навіть прасували – звичайно, з допомогою ще одного пристрою – рубеля. Справжній макогін має циліндричну форму, трохи звужується до кінців і виготовлявся раніше індивідуально. Ніяких ручок, як у качалки (рос. «скалка») для тіста, макогін не має (інакше як мак товкти?), це також не товкач (рос. «пестик, пест») із потовщенням і ручкою. Кінці макогона підганяли під розмір долоні господині – щоб зручно було тримати. Довжина – близько півметра. Бабусиному макогону років сімдесят, він важкий, дубовий, замашний, і в екстремальній ситуації в умілих руках запросто переплюне бейсбольну битву. Думаю, сперечатися з молодичкою, озброєною таким аргументом, було важко.

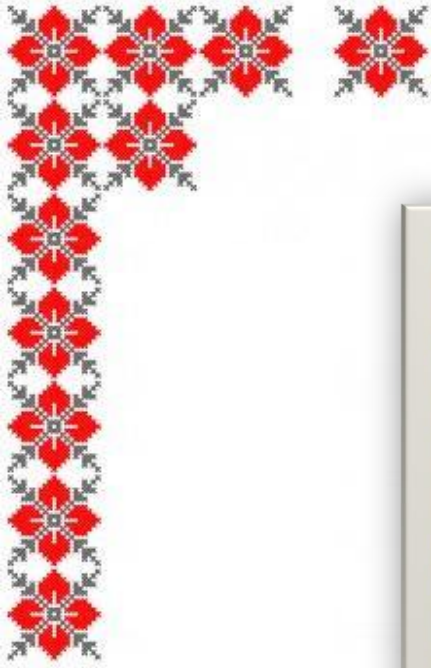

МИСНИК

Мисник — це дерев'яна полиця для зберігання посуду. Іноді він має форму шафи, що підвішувалася на стінку. Були також кутові мисники, які розміщувались у кутку кімнати. У побут українців дуже рано увійшли різні меблі: стільці, ослони, комоди, шафи, ліжка.

КУМАНЕЦЬ

Куманець (куман, куманчик, київський глечик, глечик для горілки, охтирський глечик) – це ритуальний колоподібний фігурний посуд з вухом і носом, на високій ніжці.

Ще з козацьких часів куманці були поширені на всій території України. Спочатку їх використовували для тримання та розливання міцних напоїв під час весілля.

Ті, хто пробував зберігати в куманці напої, свідчать, що специфічна форма виробу, контакт напою з натуральною глиною, – призводять до того, що напій тривалий час має певну стійку температуру і неповторний присмак.

Куманці могли бути різної форми, однак найвідомішими є ті, зазвичай полив'яні та щедро оздоблені (розписані, з ліпленням), які використовували для спиртних напоїв, зокрема, виокремлюються з-поміж них куманці у формі дисків або кілець (тобто дисків без середини) з вигнутою ручкою та носиком, горловиною (нерідко з кришкою) та з ніжкою-підставкою (часом застосовувалися пара чи дві пари ніжок)

ІКОНА

Хатня ікона у віруваннях та обрядах.

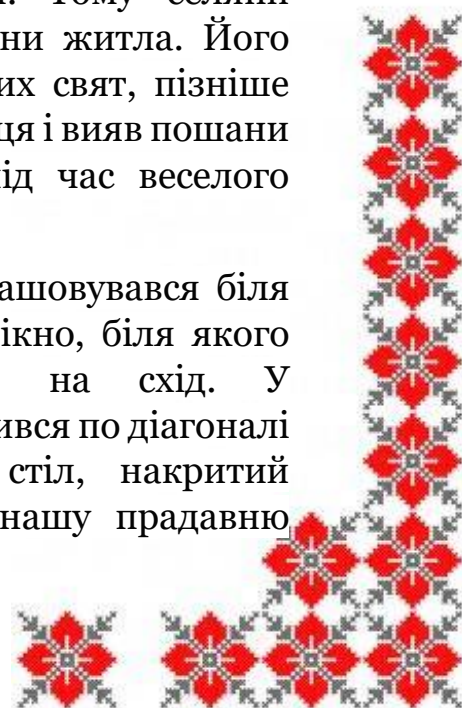
Дім селян – хатня церква, покуть – святе місце. Божниця розташовувалася навпроти вхідних дверей, і той, хто заходив до хати, насамперед, вклонявся святим образам. Почесним гостям завжди пропонували сідати біля божниці. Обітниці, які давали на покуті, вважалися священними і непорушними. Молодят під час весілля батьки благословляли святими іконами на покуті. Коли ж помирала людина, її клали головою до божниці.

Покуття було найосвітленішим місцем оселі, адже з двох боків від нього знаходилися вікна. Тут стояли ікони, написані яскравими чистими кольорами з рясною орнаментикою. Вони не суперечили яскравим тканинам, килимам та вишивкам, а становили з ними один ансамбль.

Покуття – це сакральний простір хати. Тому селяни намагалися відокремити його від іншої частини житла. Його тримали у чистоті, прикрашали до престольних свят, пізніше обклеювали шпалерами. Сакральність цього місця і вияв пошани до нього накладали певні заборони, адже під час веселого застілля ікони закривали рушником.

Згідно з каноном покуть обов'язково розташовувався біля східної стіни, як і віттар у церкві. Застільне вікно, біля якого розміщувався традиційний кут, виходило на схід. У традиційному селянському житлі покуть знаходився по діагоналі від печі. Біля нього, як правило, стояв стіл, накритий скатертиною, і хліб-сіль, що символізували нашу прадавню гостинність.

КИЛИМ

Грубі вовняні килими добре підходили для утеплення житлового приміщення, водночас їхні декоративні якості створювали особливий затишок у помешканні. У селі існував звичай, коли молода дружина приходила у хату до чоловіка, то вона повинна була прикрасити помешкання власноруч надбаними килимами й рушниками. Облаштовуючи приміщення, молодиця показувала не тільки своє бачення краси та комфорту, а головним чином, – демонструвала свою працьовитість.

Здебільшого килимами прикрашали стіни, інколи у святкові дні – ліжко та скриню.

